

Bài 6
CÁCH MẠNG CÔNG NGHIỆP
(Nửa sau thế kỉ XVIII – giữa thế kỉ XIX)

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Học xong bài này, HS :

1. Về kiến thức

Cần nắm được :

- Cách mạng công nghiệp khởi đầu ở Anh rồi lan sang các nước khác đã củng cố sự thắng lợi và phát triển của chủ nghĩa tư bản.
- Những tiền đề, thành tựu tiêu biểu và hệ quả của cách mạng công nghiệp.

---

(1) A. Porotsetsensky, *Trận Bô-rô-đi-nô và dư luận Nga*, Đại học Lê-nin-grát, Quyển IV, số 19, 1938 (tiếng Nga), tr. 101 – 110.

2. Về kĩ năng

Rèn luyện kĩ năng phân tích vai trò của kĩ thuật và sự phát minh ra máy móc trong sự phát triển của nhân loại.

3. Về thái độ

– Nhận thức được mọi sáng chế, phát minh đều bắt nguồn từ nhu cầu của thực tiễn lao động sản xuất và là kết quả sáng tạo của quần chúng nhân dân.

– Biết vận dụng kiến thức để hiểu rõ hơn về quá trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá ở nước ta.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

– Tại sao cách mạng công nghiệp diễn ra đầu tiên ở Anh.

– Những thành tựu tiêu biểu của cách mạng công nghiệp ở Anh, Pháp, Đức và hệ quả của nó.

III – THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY – HỌC

– Ảnh trong SGK.

– Lược đồ nước Anh giữa thế kỉ XVIII và lược đồ nước Anh giữa thế kỉ XIX.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài mới

Nửa sau thế kỉ XVIII đến giữa thế kỉ XIX, ở châu Âu đã diễn ra cuộc cách mạng công nghiệp, được khởi đầu ở Anh. Cuộc cách mạng công nghiệp đã tạo nên sự thay đổi lớn trong nền sản xuất.

2. Dạy và học bài mới

Mục I – Cách mạng công nghiệp ở Anh

1. Những tiền đề của cách mạng công nghiệp

Giúp HS nắm được những tiền đề của cách mạng công nghiệp ở Anh, đồng thời giải quyết vấn đề : Vì sao cách mạng công nghiệp khởi đầu sớm ở Anh ? (cho HS đọc SGK và trao đổi ý kiến).

GV giúp HS nhắc lại nhiệm vụ của cuộc Cách mạng tư sản Anh giữa thế kỉ XVII. Thắng lợi của cách mạng tư sản đã mở đường cho sự phát triển kinh tế tư bản chủ nghĩa và tạo điều kiện để giai cấp tư sản củng cố sự thống trị của mình.

GV trình bày một cách khái quát sự phát triển công nghiệp, thương nghiệp và nông nghiệp ở Anh từ cuối thế kỉ XVII, đặc biệt sang nửa đầu thế kỉ XVIII. Dẫn một vài tư liệu : sản xuất công trường thủ công vào nửa sau thế kỉ XVIII đạt tới sự phát triển cao, quan trọng nhất là sự xuất hiện máy móc, sự ra đời của các nhà máy, công xưởng. Nhờ đó, Anh giữ được ưu thế về kinh tế, chính trị của mình đối với các nước khác. Cuối cùng, GV kết luận : Ở Anh, chủ nghĩa tư bản phát triển sớm và giai cấp tư sản đã nắm chính quyền nên có điều kiện để phát triển công nghiệp sớm hơn các nước khác ở châu Âu.

Nếu có thể, GV đưa ra một số câu hỏi khác : Cách mạng công nghiệp ở Anh bắt đầu từ bao giờ ? GV thông báo cho HS : theo C. Mác và Ph. Ăng-ghe-n, cách mạng công nghiệp ở Anh khởi đầu vào những năm 60 của thế kỉ XVIII, hoàn thành vào giữa thế kỉ XIX.

GV cho HS đọc SGK, trao đổi và nêu được : cuộc cách mạng công nghiệp sớm nổ ra ở Anh vì những điều kiện lịch sử chuẩn bị cho cuộc cách mạng công nghiệp ở nước này đã chín muồi : tư bản (vốn), nhân công và kĩ thuật.

2. Sự phát minh và sử dụng máy móc

GV dành thời gian mô tả nét chủ yếu về máy móc và tường thuật quá trình sáng chế máy móc. Bài tường thuật, miêu tả có thể xây dựng trên cơ sở những tài liệu trong SGK, có thể trình bày một số điểm về những phát minh và việc sử dụng máy móc... để nâng cao chất lượng học tập của HS.

- Nhu cầu sản xuất để đáp ứng thị trường trong và ngoài nước ngày một tăng. Ở Anh, vào nửa sau thế kỉ XVIII, dân số tăng nhanh, đặc biệt dân thành thị, vì vậy phải đẩy mạnh việc sản xuất hàng hoá. Muốn thế, không thể làm bằng tay mà phải có máy móc. Thật ra, dưới những hình thức thô sơ, máy móc cũng đã được sử dụng vào sản xuất như dùng tời để vận chuyển than, nước dưới hầm mỏ lên mặt đất, dùng động cơ chuyển động bằng sức gió hay sức nước... Đến giai đoạn cách mạng công nghiệp, việc chế tạo, phát minh ra máy móc mới thực sự được đẩy mạnh. Do đó, từ sản xuất bằng tay đã chuyển sang sản xuất bằng máy móc.

- Cần làm cho HS hiểu : vì sao cuộc cách mạng công nghiệp với việc sáng chế, phát minh ra máy móc lại bắt đầu trong ngành công nghiệp bông vải sợi. Điều đó có thể giải thích rằng sự phát triển ngành công nghiệp này đã có từ lâu ở Anh và việc đầu tư vào công nghiệp dệt không đòi hỏi nhiều vốn như công nghiệp nặng.

Một điểm cần lưu ý HS là sự phát minh ra máy móc trong quá trình cách mạng công nghiệp ở Anh cũng diễn ra từng bước, đáp ứng yêu cầu của sản xuất.

Sáng chế đầu tiên là máy kéo sợi Gien-ni do người điều khiển, đến máy chạy bằng sức nước của Ác-crai-tơ, từ làm riêng rẽ đến xây dựng nhà máy kéo sợi gần dòng sông, rồi đến việc sử dụng động cơ hơi nước. Nhấn mạnh sự kiện phát minh ra máy hơi nước, cho HS đọc SGK và phát biểu ý kiến về ý nghĩa lịch sử của phát minh này và vai trò của Giêm Oát.

Máy hơi nước được sử dụng trong công nghiệp dệt và trong các ngành kinh tế khác, đặc biệt trong giao thông vận tải.

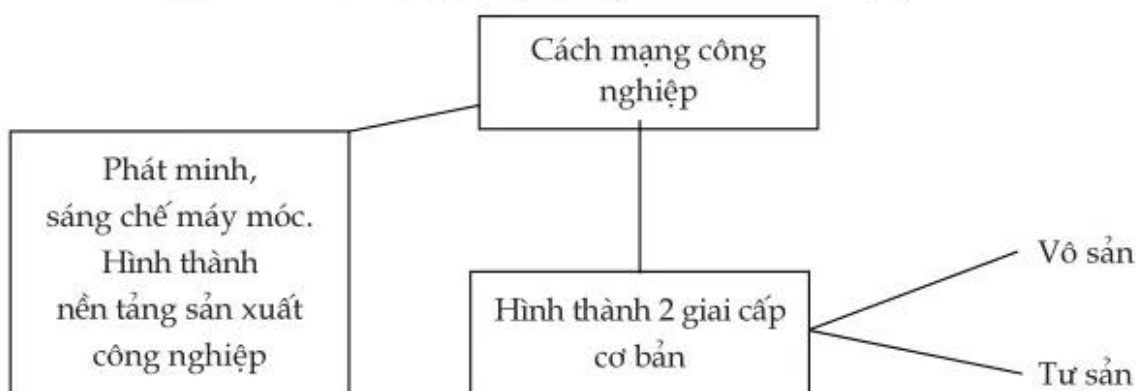
Mục II – Cách mạng công nghiệp ở Pháp và Đức

Phần này, GV trình bày lướt qua. Có thể chia lớp học thành hai nhóm, một nhóm tìm hiểu nội dung trong SGK về cách mạng công nghiệp ở Pháp, nhóm khác nghiên cứu cách mạng công nghiệp ở Đức. Sau đó, đại diện cho 2 nhóm trình bày kết quả làm việc.

Mục III – Hệ quả của cách mạng công nghiệp

– GV hướng dẫn HS tìm hiểu trong SGK về sự thay đổi bộ mặt các nước tư bản, sự phát triển của các ngành kinh tế...

– Về hệ quả của cách mạng công nghiệp, GV có thể sử dụng sơ đồ sau :

– Từ lược đồ trên, GV giúp cho HS nắm được hai giai cấp cơ bản của xã hội tư bản, từ đó các em hiểu rằng cuộc đấu tranh giai cấp chủ yếu lúc bấy giờ là đấu tranh giữa giai cấp tư sản với vô sản.

Về cuộc đấu tranh của giai cấp vô sản chống tư sản trong buổi đầu của thời cận đại, GV lưu ý HS về Phong trào đập phá máy móc. Có thể đặt câu hỏi : Vì sao công nhân lại đập phá máy móc ? Câu trả lời đã có trong SGK ; GV có thể nói thêm : Ở Anh, những cuộc đấu tranh đầu tiên là phong trào đập phá máy móc. Công nhân, thợ thủ công đập phá máy móc và các phương tiện sản xuất vì họ

quan niệm rằng chính máy móc, công cụ lao động mới là nguồn gốc của sự đói nghèo. Cuộc đấu tranh tuy thu hút đông đảo lực lượng tham gia, song vẫn chưa hình thành ý thức đoàn kết, liên hiệp với nhau.

3. Sơ kết bài học

Để củng cố bài, GV cần chốt lại những nội dung cơ bản sau :

- Tầm quan trọng của cuộc cách mạng công nghiệp.
- Mốc khởi đầu và kết thúc, những thành tựu chủ yếu.
- Những hệ quả về kinh tế, xã hội.

4. Gợi ý trả lời câu hỏi và bài tập cuối bài

Câu 1. Trình bày về các tiền đề của cách mạng công nghiệp khởi đầu sớm ở Anh.

Câu 2. Lập bảng hệ thống kiến thức để trả lời theo mẫu sau :

Niên đại	Nước	Các thành tựu

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Đánh giá chung về hệ quả của cuộc cách mạng công nghiệp

Giai cấp tư sản trong quá trình thống trị giai cấp chưa đầy một thế kỉ, đã tạo ra những lực lượng sản xuất nhiều hơn và đồ sộ hơn lực lượng sản xuất của tất cả các thế hệ trước gộp lại. Sự chinh phục những lực lượng thiên nhiên, sự sản xuất bằng máy móc, việc áp dụng khoa học vào công nghiệp và nông nghiệp, việc dùng tàu chạy bằng hơi nước, đường sắt, máy điện báo, việc khai phá từng lục địa nguyên vẹn, việc điều hoà dòng sông, hàng đám dân cư tựa hồ như dưới đất trời lên – có thể kể nào trước đây lại ngờ được rằng có những lực lượng sản xuất như thế vẫn nằm tiềm tàng trong lòng lao động xã hội ?

(Theo : Mác – Ăng-ghe-n, *Tuyển tập*, Tập 1, NXB Sự thật, H., 1980, tr. 547)